

Toimenpideohjelma

Apteekit tupakasta vieroituksen tukena

Tupakoinnin vähentäminen on yksi maamme terveyden edistämisen politiikkaohjelmien painopistealueista.

Farmasian alan järjestöt, alan perus- ja täydennyskoulutusta tarjoavat tahot sekä apteekit ovat viime vuosina kiinnittäneet voimakkaasti huomiota ja voimavaroja lisätäkseen apteekkien tupakasta vieroitusosaamista.

Apteekit tarjoavat neuvontaa tupakoinnin lopettamisesta ja vieroituslääkehoidon suunnittelusta ja toteutuksesta ilman ajanvarausta ja ilman erillistä maksua. Tiheä apteekkiverkosto ja apteekkien pitkät aukioloajat takaavat

väestölle helpon mahdollisuuden henkilökohtaiseen kontaktiin terveydenhuollon ammattilaisen kanssa.

Apteekit tupakasta vieroituksen tukena -toimenpideohjelmassa kuvataan, millä tavalla apteekit vastaavat niin kansallisissa kuin kansainvälisissä kansanterveys- ja politiikkaohjelmissa esitettyihin väestön tupakoinnin vähentämistä koskeviin haasteisiin. Toivomme, että apteekkeja hyödynnettäisiin yhä enemmän terveyden edistämistyössä tupakkariippuvaisten asiakkaiden hyväksi, perusterveydenhuollon tukena.

APTEEKIT TUPAKASTA VIEROITUKSEN TUKENA

Tupakoinnista aiheutuneiden sairauksien kustannukset terveydenhuollossa ovat vuosittain merkittävät. Yksilötasolla tupakointi aiheuttaa taloudellisia menetyksiä, työ- ja toimintakyvyn heikkene- mistä sekä suoranaista inhimillistä kärsimystä, mistä on osoituk- sena esimerkiksi keuhkoastumataudin yleistyminen yhä nuorem- missä ikäluokissa. Suomalaisista miehistä 26 % ja naisista 17 % tupakoi päivittäin (1). Heistä 70 % haluaisi päästä irti tupakasta, mutta vain 3–8 % onnistuu pyrkimyksissään ilman tukea (2).

On selvää, että kaikkia terveydenhuollon ammattilaisia tarvi- taan tupakkasairauksien ehkäisytyössä nyt ja tulevaisuudessa. Perusterveydenhuollon resurssit yksinään tuskin riittävät tähän tärkeään ja erittäin kustannusvaikuttavaan työhön. Tarvitaan eri ammattiryhmien välistä yhteistyötä ja uudenlaista ajattelua, jotta eri terveydenhuollon toimijatahojen voimavarat ja vahvuudet voi- daan parhaalla tavalla hyödyntää. Apteekkien osaamisen hyödyn- täminen tupakasta vieroituksessa onkin nostettu esille terveyden edistämisen politiikkaohjelmassa (3).

Tupakoinnin vähentämisen kannalta on hyvä ottaa huomioon, että apteekkien vuosittaisiin 50 – 60 miljoonaan asiakaskontaktiin sisältyy paljon myös niiden henkilöiden kohtaamisia, jotka eivät käytä muita terveydenhuollon palveluja. Tämä tarjoaa erinomai- sen tilaisuuden laajamittaiselle savuttomuustyölle.

Valtioneuvoston päätös lääketaksasta säätelee apteekkien ta- loutta, ja sen tulee mahdollistaa apteekkien terveydenedistämistöi- minta kaikissa asiakask kontakteissa. Nikotiinikorvaushoitovalmis- teiden myynnin salliminen tupakkaa myyville tahoille on horjutta- nut apteekkien resursseja ja mahdollisuuksia tupakasta vieroitus- toimintaan sekä turhauttanut osaa vieroitukseen vakavasti suhtau- tuvia farmasian ammattilaisia. Motivaatiota on osittain heikentänyt lääkelain muutoksesta välittynyt viesti siitä, että farmaseuttien ja proviisorien antamaa neuvontaa ja ohjausta nikotiinikorvaushoi- tovalmisteen valintaan ja käyttöön liittyen ei tarvita (4).

”Tupakoinnista vieroitus sisällytetään osaksi jokaisen potilaan hoitoa, jonka sairaus aiheutuu kokonaan tai osittain tupakkatuotteiden käytöstä. Neuvonnassa käytetään hyväksi myös apteekkien osaamista.”

Hallituksen terveyden edistämisen politiikkaohjelma

Tupakasta vieroitus apteekeissa ja uudet palvelut

Apteekkien tupakasta vieroituksen keinoihin ja palveluihin kuuluu eriasteista toimintaa. Näistä osa on lakisääteistä perustoimintaa, osa apteekin omaan aktiivisuuteen perustuva, savuttomuustyöl- le lisäarvoa tuottavaa toimintaa. Osa palveluista on rajatulle poti- lasjoukolle kohdistuvia maksullisia erityispalveluja.

Apteekkien savuttomuustyön eri tasot

Apteekkien savuttomuustyön eri tasot porrastettuina kohde- ryhmän laajuuden ja palvelun luonteen (peruspalvelu – erityis- palvelu) mukaisesti. Alimmilla portailla kohderymänä on koko asiakaskunta ja palvelu sisältyy lääkkeen hintaan. Ylimmillä portailla ovat lääkkeen toimitusprosessista erilliset palvelut, joiden tarjoaminen edellyttää erityistä osaamista ja resurssien kanavoimista savuttomuustyöhön.

Toimenpiteet 2008–2011

Pyritään lisäämään apteekkien tupakasta vieroitustoimintaa sen kaikissa muodoissa.

Edistetään erityispalveluiden, kuten yksilöllisen tupa- kasta vieroituspalvelun tarjontaa ja kysyntää apteekeis- ta. Tavoitteena on, että muualta terveydenhuollosta voi- daan ohjata asiakkaita erilaisten sopimusten tai lähettei- den avulla näiden palveluiden piiriin.

Ylläpidetään säännöllisin väliajoin sekä farmasian am- mattilaisiin että asiakkaisiin kohdistetussa viestinnässä

tupakoinnin lopettamisen teemaa osana kansansairauksien ehkäisyä ja hoitoa.

Kannustetaan apteekkeja sopimaan paikkakunnan muun terveydenhuollon kanssa katkeamattomasta savuttomuuden hoitopolusta ja menettelytavoista tupakasta vieroituksen ohjauksessa.

Apteekkien toimintaa tupakasta vieroitustyössä kehitetään

Suomen apteekkeissa lääkeneuvonnasta vastaavat yliopistokoulutuksen saaneet lääkealan ammattilaiset, jotka suhtautuvat savuttomuustyöhön positiivisesti (5) ja ovat vahvasti myös itse sitoutuneet savuttomaan elämäntapaan. Lähes kaikki farmasian ammattilaiset pitävät savuttomuustyötä apteekkeille kuuluvana velvollisuutena (6). Apteekkeissa toimii laaja kansansairauksien ehkäisyyn ja hoitoon perehtyneiden yhdyshenkilöiden (astma-, diabetes- ja sydänyhdyshenkilöt) verkosto, joista erityisesti astmayhdyshenkilöiden työnkuvaan tupakasta vieroitustyö liittyy kiinteästi. Farmaseuttien ja proviisorien vieroitusaiheiseen koulutukseen on panostettu viime vuosina niin perus- kuin täydennyskoulutuksessa tuloksellisesti: jopa 80 % on saanut tupakasta vieroitukseen liittyvää koulutusta (5,6). Samalla apteekkilaisten tupakasta vieroitusta tukevaa työtä ja aktiviteetteja on pyritty voimakkaasti lisäämään. Nämä toimenpiteet liittyvät ennen kaikkea valtakunnallisen Käypä hoito -suosituksen (2) implementoimiseen ja tupakasta vieroitustyötä tukevan materiaalin tuottamiseen apteekkeille (7), minkä ansiosta valtaosa apteekkilaisista tuntee Käypä hoito -suosituksen (5). Apteekkeissa toteutettujen vieroitusinterventtioiden vaikuttavuudesta ja kustannusvaikuttavuudesta on tutkimuksin todettua näyttöä tai viitteitä interventtioiden positiivisesta vaikutuksesta tupakoinnin lopettamisen tukena (2, 8, 9, 10, 11).

Apteekkien tupakasta vieroitustyön kansainvälisinä haasteina ovat ajankäyttöön liittyvät rajoitteet ja toiminnasta saatavan korvauksen puute (8, 12). Osalta apteekkeista puuttuvat vielä sellaiset tietotekniset ratkaisut, jotka mahdollistaisivat asiakkaan tupakointistatuksen ja hänen kanssaan käydyn keskustelun kirjaimen ja seurannan. Tupakoinnin lopettamisesta annettava neuvonta näyttää vaihtelevan sekä apteekkeittain että saman apteekin sisällä (13). Apteekkien tupakasta vieroitustyössä keskitytään usein Käypä hoito -suosituksen (2) apteekkeille osoittaman tehtävän mukaisesti asiakkaalle sopivan nikotiinikorvaushoidon suunnitteluun ja toteuttamiseen ja reseptillä olevien vieroituslääkkeiden käytön neuvontaan, mutta varsinaisia lopettamiskehotuksia ei apteekkeista vielä kovin aktiivisesti anneta (1). Tupakointiin puuttumista on aikaisempina vuosina pidetty vielä varsin arkaluontoisena asiana, mutta tämä on selkeästi muuttumassa. Apteekkilaiset kokevat omaavansa hyvät tiedot tupakasta vieroitusneuvonnasta, mutta samalla he kaipaavat lisää vuorovaikutuksellisia taitoja tupakoinnista keskustelemiseksi ja lopettajan motivaation lisäämiseksi (13, 14).

Toimenpiteet 2008–2011

Vahvistetaan edelleen apteekkien roolia tupakasta vieroitustyössä kehittämällä vieroitustyötä helpottavia ratkaisuja ja työkaluja.

Pyritään rakentamaan sellaisia toimintamalleja, jotka kannustavat apteekkeja tupakasta vieroitustyöhön.

Luodaan mittarit apteekkien käyttöön niiden oman savuttomuustyön arvioimiseksi.

Järjestetään vieroitustyötä tukevaa koulutusta ja vaikutetaan koulutustarjontaan. Erityisesti motivointi- ja vuorovaikutustaitojen kehittämiseen kiinnitetään huomiota.

Vastuullisuus on apteekkien toiminnassa keskeistä

Farmasian ammattilaiset ovat Suomessa sitoutuneet noudattamaan puolueettomia, näyttöön perustuvia suosituksia sekä alan ammatteettisia ohjeita. Toiminta ja annetut suositukset lääkeshoidoista eivät saa olla apteekkeissa ristiriidassa terveydenhuollossa yleisesti hyväksytyjen periaatteiden kanssa. Savuttomuuden edistämisen kannalta on oleellista, että apteekkeissa ei myydä tupakkaa rinnan tupakasta vieroittavien lääkkeiden kanssa.

Apteekkeissa tunnistetaan herkästi lääkeshoitoihin liittyviä ongelmia. Nikotiinikorvaushoidossa ongelmat liittyvät yleisimmin valmisteiden liian lyhyeen käyttöaikaan ja liian miedon vahvuuden valintaan (4, 15, 16, 17). Toisen ääripään ongelmana on nikotiinikorvausvalmisteiden käytön tarpeeton pitkittyminen ja nikotiinipurukumiriippuvuus (18). Huolestuttavin mahdollinen ongelma lienee näiden valmisteiden väärinkäyttö lasten ja nuorten parissa (19, 20, 21). Apteekkien vastuulliseen toimintaan kuuluu pyrkimys tarttua lääkeshoidoissa havaittuihin ongelmakohtiin ratkaisukeskeisesti niin, että voidaan varmistua asiakkaan oikeudesta mahdollisimman turvalliseen, tehokkaaseen ja taloudelliseen lääkeshoittoon.

Toimenpiteet 2008–2011

Ylläpidetään ja kehitetään eettisesti ja ammatillisesti korkeatasoista apteekkitoimintaa osana suomalaista terveydenhuoltoa.

Pyritään edistämään savuttonta elämäntapaa niin, että apteekin tiloissa ei myydä tupakkaa eikä nuuskan käytön apuvälineitä.

Kannustetaan apteekkeja sopimaan paikkakunnan muun terveydenhuollon kanssa vastuullisesta alaikäisten nuorten tupakasta vieroituksen toteutuksesta yhteisesti sovittujen periaatteiden mukaisesti.

Viitteitä

- 1) Helakorpi S ym. Suomalaisen aikuisväestön terveystilanteen muuttuminen ja terveys, kevät 2007. Kansanterveyslaitoksen julkaisuja, B 6 / 2008.
- 2) Duodecim. Käypä hoito -suositus: Tupakointi, nikotiiniriippuvuus ja vieroitushoidot 2002 (uusittu 2006).
- 3) Valtioneuvosto. Terveystilanteen edistäminen, hallituksen politiikkaohjelma (Vanhasen II hallitus) 2008.
- 4) Vasama M. Nikotiinikorvaushoidot, käyttö ja lakimuutos apteekkilaisien näkökulmasta. Pro gradu -tutkielma, Helsingin yliopisto, Farmasian tiedekunta, Sosiaalifarmasian osasto 2007.
- 5) Kurko T ym. Implementation of the National Current Care Guideline on Smoking Cessation in Finnish Community Pharmacies. Poster, Society of Nicotine and Tobacco Research -kongressi, Madrid 2007.
- 6) Kurko T ym. Nicotine replacement therapy practices in Finland one year after deregulation of the product sales – Has anything changed from the community pharmacy perspective? Julkaisematon tutkimus, submitoitu Health policy -julkaisusarjaan huhtikuussa 2008.
- 7) Pietilä K. Apteekkien savuttomuustyöllä näytön paikka. Dosis 2003; 19: 155–64.
- 8) Sinclair HK ym. Community pharmacy personnel interventions for smoking cessation. Cochrane Database of Systematic Reviews 2004, Issue 1.
- 9) Dent LA ym. Tobacco interventions delivered by pharmacists: a summary and systematic review. Pharmacotherapy 2007; 7: 1040–1051.
- 10) Maguire TA ym. A randomized controlled trial of a smoking cessation intervention based in community pharmacies. Addiction 2001; 96: 325–331.
- 11) Crealey CE ym. Costs and Effects Associated with a Community Pharmacy-based Smoking Cessation Programme. Pharmacoeconomics 1998; 14: 323–333.
- 12) Brock T ym. Curbing the Tobacco Pandemic: The Global Role for Pharmacy. University of London, The School of Pharmacy, International Pharmaceutical Federation (FIP), 2007.
- 13) Korhonen P. ”Tupakointi, nikotiiniriippuvuus ja vieroitushoidot” Käypä hoito -suosituksen käytäntöön vieminen apteekeissa. Apteekki-farmasian erikoistumisopinnot proviisoreille, PD-projektityö, Helsingin Yliopisto, Palmenia, 2004.
- 14) Rajasilta T. Savuttomat verkostot – terveydenhuollon moniammatilliset tiimit. Pro gradu -tutkielma, Helsingin yliopisto, Farmasian tiedekunta, Sosiaalifarmasian osasto 2005.
- 15) Shaw JP ym. Usage patterns of transdermal nicotine when purchased as a non-prescription medicine from pharmacies. Tobacco Control 1998; 7: 161–167.
- 16) Pierce JP ja Gilpin EA. Impact of over-the-counter sales on effectiveness of pharmaceutical aids for smoking cessation. Journal of American Medical Association 2002; 288: 1260–1264.
- 17) Shiffman S ym. Persistent use of nicotine replacement therapy: an analysis of actual purchase patterns in a population based sample. Tobacco Control 2003; 12: 310–316.
- 18) Sundhedsstyrelsen ym. Monitorering af rygevaner 2006. www.sst.dk > Forebyggelse > Alkohol, narkotika og tobak > Tobak > Tal og Undersøgelser > Danskernes rygevaner > Udviklingen i 2006.
- 19) Klesges LM ym. Use of nicotine replacement therapy in adolescent smokers and nonsmokers. Archives of Pediatric and Adolescent Medicine 2003; 157: 517–22.
- 20) Al-Delaimy WK ym. Adolescents’ perceptions about quitting and nicotine replacement therapy: findings from the California tobacco survey. Journal of Adolescent Health 2006; 38: 465–468.
- 21) Ihatsu K. Lääkekuurilla eroon korvaustuotteesta – Liian moni jää jauhamaan nikotiinipurkkaa vuosiksi. Turun Sanomat 26.05.07

Hyväksytty Suomen Apteekkariliiton hallituksessa 28.5.2008